

„Nem súlyed az emberiség!”...

Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

SZAKÁLY SÁNDOR

Ismerem?

Még ízlelgetem a tényt: Szörényi László hatvan éves. Ha ezt az első mondatot Szörényi László elolvassa, gyanítom – s lehet, hogy nem csak magában – megkérdezi: miként lehetséges ízlelgetni a tényt? Szörényi Lászlónál ugyanis a szavaknak és a mondatoknak, az írásjeleknek és a megfogalmazásnak is komoly jelentősége van. S miből gondolom mindezt? Abból, hogy valahogy ilyenek ismertem meg. De megismertem-e őt igazán? Ha őszinte akarok lenni – s miért ne lennék az a 60. születésnapján –, akkor azt kell mondanom: valamelyest. De miért csak valamelyest? Talán azért, mert nem voltam magyar szakos hallgatója az ELTE-nek és olyan Eötvös-kollégista sem (akkor még így és nem c-vel a Kollégium), aki nem tudta elképzelni az életét anélkül, hogy ne járjon Szörényi László, az MTA Irodalomtudományi Intézete fiatal – ne feledjük, az 1970-es évek közepén, második felében jártunk! – munkatársának óráira. Mert Szörényi László az esti órákban – talán kedden vagy szerdán? – szemináriumot tartott, és aki azokra az órákra járt, nemcsak azt mondhatta el, hogy „szakkollégista”, hanem azt is, hogy valami különös élményben van része. Megtanul sok mindent a magyar és a világirodalomról, új látásmódot szerez, az irodalmi elemzés finomságaival ismerkedik meg, és ha a sors úgy hozza, a nyelvészeti kérdéseire is választ kaphat, de nem okoz gondot tanárának a latin, az ógörög vagy a perzsa szavak „megfejtése” sem. (A mai, modern nyelveket már csak azért is említés nélkül hagyom, nehogy kimaradjon azok közül valamelyik, melyhez Szörényi Laci – mert őt ott és akkor így hívták, szólíthatták diákjai – ne „konyítana”.)

Egyébként az órái – ahogy az akkori barátnőmtől, azóta már volt feleségemtől tudom – lenyűgözőek voltak, és a „hallgatóság” alig fért be a szobába. Ennek is volt köszönhető, hogy azon estére, amikor Laci órát tartott, nem volt érdemes mozit, színházat „betervezni,” mert az ember partnere nem cserélte fel azt az órával. (Most mondhatnám azt, hogy ezért akár neheztelhettem volna Lacira, de nem tettem. Úgy véltem, nem állíthatom választás elé a Kedvesemet, mert esetleg egy Csáth Géza-novella „szörényis elemzése” fontosabb lehet, mint a velem töltött este. És vajon melyikünk örül a kudarcnak?)

Teltek az évek, és Szörényi Laci továbbra is „tette a dolgát”, okított. Sok száz hallgatót, akiket az Eötvös Kollégiumban, majd Collegiumban, illetve az egyetemen tanított.

Elmaradhatatlan pipája és vastagkeretes szemüvege – az új dizájn a Duna Televízió-nak köszönhető! – mögül érdeklődő, a diák véleményére is kíváncsi tekintet szegeződött a hallgatóságra.

Mint afféle, a világ minden dolgára nyitott embert, őt is megérintette a politika. Természetesen nem vált politikussá – ez jó a tudománynak és jó a politikának is! –, de bízott a hagyományos, polgári konzervatív értékrend erősödésében, mely, úgy vélte, nagyobb szerephez juthat 1990 után, olyan szerephez, amely a kiművelt emberfők gyarapodását segítheti elő. Amint látjuk, a remény igazán nem vált valóra. Szörényi Laci ennek ellenére bizakodó, és továbbra is teszi a dolgát, okít, ám nem kiokít. Micsoda különbség!

A sors úgy hozta, hogy a későbbiek során is találkoztunk. Egy-egy Eötvös Collegium-i rendezvényen, egy-egy konferencián vagy fogadáson. Emellett voltak az életnek más olyan színterei is, ahol Lacival szinte mindig lehetett – és lehet ma is – találkozni. Az Itáliában töltött nagyköveti időszakát leszámítva, szinte mindenütt ott volt és van „kishazánkban”, ahol kultúráról, művészetről, irodalomról esik szó, és ami nem kevesek számára döbbenetes, minden esetben érdemben képes szólni a vitához, eligazítást nyújtani a vitázó feleknek.

Amikor a magam, szerény eredményeket felmutató (had)történelmi pályáját „szüneteltetve”, naiv, de bölcsnek vélt megfontolásból a Duna Televízió alelnöki székébe ültem, akkor Laci már a Duna Televízió egyik ismert és elismert arca, az irodalmi és történelmi ismeretterjesztés megkerülhetetlen személyisége volt. Gergely Andrással együtt „gazdái” voltak a *Hungaria Litterata*-sorozatnak. A magyar múlt egykori kiemelkedő történéseinek helyszínein szóltak abban a műsorban művelődéstörténetünkről, irodalmunkról, történelmünkről, eleink jeles vagy kevésbé jeles cselekedeteiről. Avatott és sokak által szeretett beszédük valami olyasmit nyújtott/nyújthatott a nézőknek, amit magam is fontosnak tartottam: új ismereteket a határainkon kívülre „csonkított” nemzetársainknak és nekünk itthoniaknak is.

Új „pozíciómban” többször is beszélgettünk. Lacinak új tervei, új ötletei voltak – Itália magyar emlékei, irodalmi feldolgozások, újabb részei a *Hungaria Litteratának*... –, nekem pedig kevés erőm és lehetőségem ahhoz, hogy elérjem: ez kellene, hogy a kulturális televízió – a Duna Televízió 1999-ben elnyerte az UNESCO CAMERA díját, mely az adott évben „A világ legjobb kulturális televíziója”-nak jár – feladata legyen, nem pedig a másnapra feledhető, maradandó értékeket nem teremtő, nagy pénzeket elvivő műsorok készítése.

Nem én nyertem, s ezzel Laci sem. Az igazi vesztes azonban – szerintem – az értékre vágyó néző lett, miközben Szörényi Laci azt is gondolhatta, a kultúra már azt sem érdekli, aki az egykori Eötvös Kollégiumban nevelkedett, még ha nem is az ő keze alatt.

A létre nem jött műsorok nem változtattak a viszonyunkon és a helyzeten. Ha tehettem, figyeltem írásait, előadásait, tudományos-közéleti szerepvállalásait, és közben a kollégáim – most már volt kollégáim – figyelmébe ajánlottam: Szörényi Lacira műsort

lehet építeni! Augusztus 20-a ugyanúgy nem okoz neki gondot, mint március 15-e vagy az Európában való gondolkodás. Volt, aki elfogadta tőlem a tanácsot – Hadtörténeti Intézet és Múzeum-beli előlételem ellenére is szívesebben kértem és ajánlottam, mint „parancsoltam” –, és Szörényi Laci egy-egy „Jeles nap” házigazdája lett. Gondot ilyen esetben legfeljebb az okozott, hogy a „mellérendelt műsorvezetőt” mennyire sikerül felkészíteni, mert Szörényi Lacinak előbb sikerült megtanulnia a kamerák előtt mozogni és a képernyőn megjelenni, mint megismertetni annak a tudásnak a töredékével is bárkit a partnerei közül, amellyel ő rendelkezik.

Ha röviden akartam volna szólni Szörényi Laciról, az immáron hatvanesztendőes emberről, tudósról, akkor itt be is fejezhetném e futó visszatekintést, hiszen a mi kapcsolatunk és ismeretségünk nem eredményez több tíz oldalas méltatást, de mégsem teszem, mert az, amit Laci tesz/tett és művel, az mindannyiunk számára példaadó lehet. Számára a kiművelt emberfőben, a magyarságban való gondolkodás, a szakmai hitelesség magától értetődő, miközben a mai világban ez már nem is olyan természetes.

Ő úgy véli – gondolom én – számos nagy tudású elődünk nyomán, hogy nekünk Európa kellős közepén olyan nemzetként kell élnünk, amely büszkén vállalhatja múltját és építheti jelenét és jövőjét. Mert múltunk – ha nem szeretjük is minden elemét –, itt, Európában, több mint ezeregyszáz éves. Itt élünk a jelenben és itt építjük a jövőt. Azt a jövőt, amely a magára valamit is adó ember számára nem közömbös, hogy milyen lesz. Elnagyolt, nemzetietlen, tudás nélküli?

Ha Szörényi Laci még sokáig adhatja át ismereteit, tudását diákjainak és indíthat el a pályájukon sokakat – lett légyenek azok később tanárok, tudósok avagy eredeti pályájukat elhagyó értelmiségiek –, akkor ettől nem kell félni. Laci olyanokká neveli hallgatóit, tanítványait, hogy számukra az érték a mérték és mérték az érték.

Ilyennek ismerték meg őt egykoron és ilyenek ismerik ma is. Tudását, emberségét, segítő szándékát nem lehet kétségbe vonni, ahogy nem lehet elvenni tőle a tanítványok százait, a pipafüst finom illatát és még oly sok mindent, amit élete hatvan esztendeje alatt megszerzett magának. Ez a „harácsolás” azonban nemcsak az ő tudását gyarapította, hanem a köz javát is szolgálta és szolgálja. Mert mit ér az én tudásom, ha abból más nem részesülhet? – mondom én, és úgy látom, Szörényi Laci ezt az elvet vallja, és tesz is érte – nem keveset! –, hogy másoké is lehessen mindaz, amit ő ismer. Ő pedig sokat és sokakat ismer és tud, és sokat tesz valamennyiünk javára!

Lehet, hogy egykoron nekem is el kellett volna járnom a szemináriumára? Valószínű, mert Laci befogadó volt, olyan, mint az ország, a Hazánk, amelyben élünk. Nem az érdekelte őt, hogy ki mit tanul, kollégista avagy nem, hanem az, hogy mit szeretne tudni, aki hozzá jelentkezett.

Lehet, hogy egy lassan kiháló fajtához tartozik? Remélem, nem. Hiszen fajtájából sokakra lenne még szükség, ahogy magára is, hiszen hatvan esztendő nem olyan nagy idő, legyen még legalább ugyanennyi hátra, mert a magyar- és a világirodalom kincseinek megismertetésével sem végzett még, és sokan vannak, akik általa szeretnék megismerni

mindazt, amit fontos és érdekes. Úgy vettem ugyanis észre, hogy ami fontos, arról ő tud – s amiről ő tud, az fontos.

Polihisztor a kultúra világában a 21. században? Azt hiszem, igen, és jó, hogy az, hiszen értünk polihisztor.

Tanár Úr, kedves Laci! Bizonyára többet és szebbet, netán kritikusabbat (?) írhatott volna az, aki tanítványod volt, kollégád, közeli barátod, netán ellenséged. Aki csupán ismer, tisztel és szeret Téged – ráadásul nem is a szavak jeles mestere –, ennyire volt képes. De hidd el, tudja, s jó tudni azt, hogy egy közösség számára (is) létezel, egy olyané számára, melyet az évszázadok során a történelem viharai szétszakítottak. Neked köszönhetően is tudják e közösség – a magyarság – tagjai, hogy hol, hogyan és miért élnek, és mi az, amit nem szabad elveszíteniük: nyelvüket, kultúrájukat, az összetartozás érzését és – a szabadságukat!